

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเรื่องของ “การคิด” และ “กระบวนการคิด” เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง การพัฒนาความสามารถในการคิดเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เพราะความสามารถในการคิดจะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง โดยเฉพาะโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นโลกในยุคข้อมูลข่าวสาร กอปรกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความเจริญและแผ่กระจายไปทุกแห่งอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลกระทบต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนยุคสมัยไปสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร (information society) ซึ่งเป็นสังคมสมัยใหม่ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการปฏิวัติทางการสื่อสารขนาดใหญ่ ประสิทธิภาพที่สูงส่งของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์สามารถเชื่อมโยงโลกทั้งโลกเข้าด้วยกัน จนดูเหมือนเป็นชุมชนเดียวกัน เป็นผลให้วิทยาการ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารมีผลกระทบต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของมนุษย์ สอดคล้องกับความเห็นของ มะลิวัลย์ สมศักดิ์ (2540, หน้า 1) นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาให้บุคคลทุกคนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับให้มากขึ้น เพราะข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียวไม่สามารถครอบคลุมรายละเอียดได้ตามความเป็นจริงทั้งหมด นอกจากนี้ข้อมูลบางอย่างอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือถูกบิดเบือนจากแหล่งข้อมูลด้วยเหตุผลบางประการ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ เพ็ญพิศุทธิ์ เนกมานุรักษ์ (2537, หน้า 1) ด้วยเหตุนี้ผู้รับข้อมูลจึงจำเป็นต้องพิจารณาไตร่ตรองเลือกข้อมูลที่มีประโยชน์และใช้ข้อมูลนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลที่สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ

มนุษย์ในสังคมปัจจุบันต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจกับข้อมูลที่ซับซ้อน ปัญหาความขัดแย้ง รวมทั้งข้ออ้างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร (information age) ซึ่งเป็นยุคที่มีข้อมูลอยู่มากมายมหาศาล มนุษย์ต้องมียุทธวิธีการพิจารณารับรู้และจัดการกับข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ต่อกิจการ

งานของคน ถ้ามุขยี่ที่ต้องเผชิญและอยู่กับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ขาดการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ
ย่อมส่งผลให้ตกเป็นทาสของผู้ใช้ข้อมูลข่าวสารได้ในที่สุด โดยเฉพาะในประเทศที่มีการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนควรมีสติหรืออย่างเต็มที่ในการตัดสินใจ
เกี่ยวกับการปฏิบัติ ทั้งในเรื่องส่วนบุคคลและเรื่องของส่วนรวม ซึ่งประชาชนควรได้รับการส่งเสริม
ให้รู้จักใช้ความคิดเพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสมเหตุสมผล อันเป็น
พื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

สำหรับการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันได้กำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ได้ระบุในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง
ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม” นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิด
ของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ จะเห็นได้ว่าความ
สามารถในการคิด โดยเฉพาะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking)
มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการคิดประเภทหนึ่งซึ่งเป็น
คุณลักษณะของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เป็นการคิดที่มีจุดมุ่งหมาย
เพื่อใช้ในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลหรือสถานการณ์ที่ปรากฏ โดยอาศัย
ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเองในการสำรวจหลักฐานอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปสู่
ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าในตนเอง และเป็นสิทธิอัน
ชอบธรรมของผู้เรียนที่จะได้รับการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยถือว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น
สำหรับการจัดการศึกษาและเป็นเครื่องหมายของคนที่ได้รับการศึกษา (Norris, 1985, pp. 21-26 ;
Bodi, 1988, p. 89) การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมีความ
สามารถเต็มตามศักยภาพ มีพัฒนาการที่สมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม
ซึ่งตรงกับแนวคิดของมาตราที่ 22 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 “การจัดการศึกษา
ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด
กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม
ศักยภาพ” การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้
ผู้เรียนเลือกปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผล และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ผู้เรียนมีความ
สามารถในการคิดกว้าง คิดลึก คิดถูกทาง คิดชัดเจน คิดถูกต้องอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับ
ทฤษฎีและแนวคิดของศูนย์พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Center for Critical Thinking, 1996)
การที่ผู้เรียนสามารถคิดได้อย่างมีวิจารณญาณช่วยให้ผู้เรียน รู้จัก เข้าใจ รู้จักสภาพแวดล้อม

สามารถเลือกตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม สามารถปรับตนให้เข้ากับบุคคลและสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังรู้จักสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนนั้นจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบันและอนาคต เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา จากความสำคัญของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมการฝึกความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งพัฒนาและส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่พบได้ในชีวิตประจำวันสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นบุคคลที่สามารถใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในลักษณะโปรแกรมเฉพาะครั้งนี้ เป็นแนวทางให้กับผู้บริหารการศึกษา คณาจารย์ ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียน ได้ใช้โปรแกรมพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สมมติฐานของการวิจัย

1. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง
2. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณกับกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองแตกต่างกัน
3. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณกับกลุ่มควบคุม ในระยะติดตามผลแตกต่างกัน
4. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณภายหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

5. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
6. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณภายหลังการทดลองกับระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน
7. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มควบคุมระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าจำกัดอยู่ในขอบเขตดังนี้

1. ประชากร ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 โรงเรียนเมธีอิมมาคุเลตคอนเวนต์
2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมธีอิมมาคุเลตคอนเวนต์ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ที่มีระดับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน และกลุ่มควบคุม 10 คน
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) ได้แก่
 - 3.1.1 วิธีการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แบ่งเป็น
 - 3.1.1.1 วิธีทดลอง
 - 3.1.1.2 วิธีควบคุม
 - 3.1.2 ระยะเวลาการทดสอบ แบ่งเป็น
 - 3.1.2.1 ระยะก่อนการทดลอง (pretest)
 - 3.1.2.2 ระยะหลังการทดลอง (posttest)
 - 3.1.2.3 ระยะติดตามผล (follow up)
 - 3.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่ ความสามารถในการคิดอย่างมี
วิจารณญาณ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) หมายถึง กระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูล หรือสภาพการณ์ที่ปรากฏ โดยใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนเองในการสำรวจหลักฐานอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผลที่

กรอบคอบคลุมกระบวนการคิด 6 ขั้นตอนคือ นิยามปัญหา รวบรวมข้อมูล จัดระบบข้อมูล ตั้งสมมติฐาน สรุปอ้างอิงโดยใช้หลักตรรกศาสตร์ และประเมินการสรุปอ้างอิง

1.1 ระบุปัญหา (Identify Problem อักษรย่อ IP) หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเรื่องราวที่ปรากฏให้ชัดเจน ว่าอะไรคือประเด็นปัญหา

1.2 รวบรวมข้อมูล (Collecting Information อักษรย่อ CI) หมายถึง ความสามารถในการประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเรื่องราวที่ปรากฏ เพื่อให้ใช้เป็นข้อมูลหรือพื้นฐานในการตัดสินใจแก้ปัญหา

1.3 จัดระบบข้อมูล (Identify Information อักษรย่อ II) หมายถึง การจำแนกแยกแยะข้อมูลที่มีอยู่ ว่าข้อมูลใดเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลใดเป็นข้อคิดเห็น

1.4 การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis อักษรย่อ Hy) หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูลที่มีอยู่ในแง่ความถูกต้อง เพื่อคาดการณ์สาเหตุคำตอบที่สมเหตุสมผลตามข้อมูลที่มีอยู่จริง

1.5 สรุปอ้างอิงโดยใช้หลักตรรกศาสตร์ (Conclusion อักษรย่อ Co) หมายถึง การพิจารณาเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งที่สมเหตุสมผล และเป็นไปได้มากที่สุด

1.6 ประเมินการสรุปอ้างอิง (Evaluation อักษรย่อ Ev) หมายถึง การประเมินทางเลือกและพิจารณาตัดสินใจลงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิด

2. โปรแกรมพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง รายละเอียดของแนวทางการจัดประสบการณ์กิจกรรมแนะแนว ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอน เพื่อบ่มบ่มให้นักเรียนเกิดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในคาบเรียนกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง การเล่าเรื่องราว ข่าว เหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ปัญหา บทบาทสมมุติ เพื่อให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาตัดสินใจสรุปว่าสรุปตามข้อมูลหรือหลักฐานหรือไม่ พิจารณาผลที่เกิดจากการตัดสินใจหรือ พิจารณาการนำข้อสรุปและหลักการไปประยุกต์ใช้ โดยมีกิจกรรมการฝึกทั้งสิ้น 12 ครั้ง มีกิจกรรมดังนี้คือ ปฐมนิเทศ เปิดใจให้คิด, บ้านของฉัน, ครอบครัวสร้างสรรค์สังคม, เป้าหมายชีวิต, การดำเนินชีวิตในสังคม, มนุษย์สัมพันธ์, ข่าว-เหตุการณ์, บทบาทสตรีต่อสังคม, คิดได้ภัยไม่มี, ตกถึงกันก่อน, ช่วยกันดี มีความสุข และปัจฉิมนิเทศ คุณค่าความคิด